

*Ināra Miķelsone, maģistrante
Baltijas Starptautiskā akadēmija
Latvija*

Starpniecība jeb mediācija starptautiskajā civilprocesā

Anotācija. Raksta temats ir „Starpniecība jeb mediācija starptautiskajā civilprocesā”. Ikvienam cilvēkam var rasties konflikta situācija gan sadzīvē – ģimenes attiecībās, gan sabiedriskajā dzīvē – darba attiecībās. Lai strīdu risinātu, puses vēršas tiesā ar prasības pieteikumu, kuru tiesa noteiktā laika posmā izskata un pieņem lēmumu. Nereti puses ar tiesas lēmumu nav apmierinātas un turpina ilgstoši tiesāties, nespējot savstarpēji vienoties par abpusēji pieņemamu risinājumu. Autors apskata alternatīvo pieredzi – starpniecību jeb mediāciju kā civiltiesisku strīdu risināšanas metodi, kad puses ar mediatora starpniecību sadarbojoties, var panākt abpusēji izdevīgu risinājumu. Lai radītu Latvijas Republikā tiesiskus priekšnoteikumus alternatīvam domstarpību risināšanas veidam un sekmētu sociālo attiecību saskaņu, 2014.gada 22.maijā Latvijas Republikas Saeima pieņēma Mediācijas likumu, kurš valstī stājies spēkā 2014.gada 18.jūnijā.

Raksta mērķis ir apzināt mediācijas priekšrocības civiltiesisko strīdu risināšanā, kā arī saskatīt mediācijas ieviešanas problēmas Latvijas Republikā un Eiropas Savienības dalībvalstīs.

Atslēgvārdi: Izlīgums, konflikts, līgums, mediators, mediācija, civilprocess.

*Инара Микельсоне, магистрант
Балтийская Международная Академия
Латвия*

Посредничество или медиация в международном гражданском судопроизводстве

Аннотация. Тема работы – “Посредничество или медиация в международном гражданском судопроизводстве”. У каждого человека может возникнуть ситуация конфликта в быту - взаимоотношение в семье в общественной жизни – взаимоотношение на работе. Чтобы решить конфликт, стороны обращаются в суд с просьбой рассмотреть в указанный промежуток времени и принять решение. Часто стороны недовольны решением суда и длительно продолжают судиться, неспособны прийти к взаимному согласию относительно двухстороннего разумного решения. Автор работы рассматривает альтернативный опыт - посредничество или медиацию, как метод решения гражданских судопроизводственных конфликтов, когда стороны при посредничестве медиатора, сотрудничают и могут добиться взаимовыгодного решения. Для того, чтобы создать в Латвийской Республике правовые правила для альтернативного способа решения разногласий и способствовать социальной гармонии во взаимоотношениях, 22 мая 2014. года Сэйм Латвийской Республики принял закон о Медиации, которой вступил в силу 18 июня 2014. года.

Цель работы заключается в выявлении преимуществ медиации в решении конфликтов в гражданских судопроизводствах, так же как и рассмотрении проблемы внедрения медиации в Латвийской Республике и государствах Европейского Союза.

Ключевые слова: взаимное согласие, конфликт, договор, медиатор, медиация, гражданский процесс.

*Inara Mīkelsone, Master's Student
Baltic International Academy
Latvia*

Intervention or meditation in international civil proceedings

Annotation. The theme of the work is "Intervention or meditation in international civil proceedings". Every person can have a situation of conflict in everyday life - a relationship in the family and in public life - a relationship at work. To resolve the conflict, the parties apply to the court with a request to pamper in the specified period and take a decision. Often the parties are dissatisfied with the decision of the court and continue to sue for a long time, unable to come to an agreement about a bilateral, reasonable decision. The author of the work looks at alternative experience - intervention or mediation, as a method of solving civil legal conflicts, when the parties' mediate mediation, cooperate, can achieve a mutually beneficial solution. To create legal rules in the Republic of Latvia for an alternative to resolve differences and promote social harmony in relations, 2014. On 22 May, the Saeima of the Republic of Latvia adopted the Mediation Act, which entered force on 2014. 18. June.

The purpose of the work is to identify the advantage of mediation in resolving conflicts of civil proceedings, as well as to discern the problems of mediation implementation in the Republic of Latvia and the states of the European Union.

Key words: Settlement, conflict, agreement, mediator, mediation, civil proceedings.

Zināms, ka strīda izšķiršanai, par kuru puses nevar vienoties, jāvērsas tiesā. Ja konflikts radies komerciālajā vidē ar savu darba devēju, vai ģimenē, ikviens zina, ka jāvērsas tiesā ar prasības pieteikumu, kuru attiecīgā tiesa noteiktā laika periodā izskatīs un pieņems nolēmumu. Tomēr nereti tiesas pieņemtais nolēmums nav strīda atrisinājums, puses nav samierinātas, kaut arī materiālā ziņā strīds ir atrisināts.

Saskaņā ar 2008.gada 21.maija Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvu 2008/EK/52 (turpmāk Direktīva), Latvijas Republikā (turpmāk Latvija) aizsākās koncepcijas par starpniecības, jeb mediācijas, ieviešanu civiltiesisku strīdu risināšanā, izstrāde. ES aktīvi veicina alternatīvas strīdu izšķiršanas metodes, šajā sakarā Direktīvā ir iekļauti būtiski noteikumi:

- dalībvalstīm uzlikts pienākums sekmēt starpnieku jeb mediatoru apmācību, lai nodrošinātu augstas kvalitātes mediāciju;
- katram tiesnesim piešķirt tiesības strīda puses aicināt vispirms izmēģināt mediāciju, ja tiesnesis uzskata, ka, ņemot vērā lietas apstākļus, mediācija būtu piemērots līdzeklis;
- pieņemt, ka ar mediāciju panākts izlīgums atzīstams par izpildāmu, ja abas puses to prasa, tas būtu panākams ar tiesas apstiprinājumu vai notariālu apliecinājumu;
- mediācijai jānotiek konfidenciāli, nosakot, ka mediators turpmākā strīda izskatīšanas

laikā tiesā nevar sniegt liecības par to, kas ir noticis mediācijas laikā;

- noilguma termiņš prasības iesniegšanai tiesā mediācijas laikā tiek apturēts, un puses nezaudē iespēju vērsties tiesā, lai gan tās ir patērējušas laiku mediācijai [1].

Darba pētījuma objekts ir starpniecība jeb mediācija, tās tiesiskais regulējums ES un Latvijā, mediācijas pazīmes, priekšrocības un problēmas civiltiesisko strīdu izskatīšanas jomā. Pētījuma priekšmets - normatīvie akti, kas reglamentē mediācijas realizāciju Latvijā. Darba mērķis: izpildīt uzdevumu - apzināt mediācijas priekšrocības civiltiesisko strīdu izskatīšanā, kā arī saskatīt mediācijas procesa problēmas. Darba izstrādē pielietota dokumentālā, izziņas, salīdzinošā pētījuma metode. Mediācija tiek definēta kā alternatīvs strīdu risināšanas veids, ar ko mēģina noteikt, kā konfliktus varētu pārvarēt pozitīvi. Tāpat mediācija ir brīvprātīgs process, kurā konfliktējošās puses ar neitrālas trešās personas palīdzību un starpniecību pašas mēģina atrast konstruktīvu konflikta risinājumu. Mediācija ir konfliktu risināšanas process, kas ir kā papildinājums, un arī alternatīva strīdu risināšanas iespēja tiesas procesam, un ieņem aizvien svarīgāku lomu dažāda veida domstarpību gadījumos. Strīdus iespējams risināt arī ārpus tiesas kārtībā pie mediatora. Mediācijas pamatmērķis ir panākt, lai katra konfliktējošā puse panāktu uz savām interesēm vē-

stu rezultātu. Mediācijā nevar būt zaudētāju. Ar mediācijas palīdzību konflikti var tikt atrisināti ātrākā laikā, nekā tiesā, vai arī no konflikta izskatīšanas tiesā var izvairīties pavisam. Mediācijai raksturīgākās pazīmes:

- mediācija nozīmē konfliktu risināšanu;
- mediācija ir konfliktu risināšanas process komunikācijas ceļā, kurā abas puses tiek atbalstītas, lai tās noslēgumā justos kā uzvarētājas;
- mediācija atbalsta puses, lai tās savu konfliktu risinātu pašas, un mediācija koncentrējas uz interesēm, kas slēpjas aiz pušu ieņemtajām pozīcijām, tādejādi paplašina konflikta risinājumu iespējas;
- mediācijas process var beigties ar juridiski saistošu vienošanos;
- mediācija ir brīvprātīgs process, tikai no pašām iesaistītajām pusēm ir atkarīgs, vai mediācijas procesa rezultāts būs veiksmīgs;
- mediācijas process ir konfidenciāls, un tajā var piedalīties tikai mediators un konkrētā strīda dalībnieki, un ziņas par mediācijas procesa gaitu un saturu netiek izpaustas nevienam [2].

2014. gada 22. maijā tika pieņemts Mediācijas likums, kura normas Latvijā ir saistošas no 2014. gada 18. jūnija. Mediācijas likums attiecas uz domstarpību risināšanu civiltiesiskajās attiecībās. Uz mediāciju citās tiesību nozarēs Mediācijas likumā ietvertais regulējums attiecināms tiktāl, cik citos normatīvajos aktos nav noteikts citādi. Mediācijas likuma mērķis ir radīt tiesiskus priekšnoteikumus tam, lai veicinātu mediācijas kā alternatīva domstarpību risināšanas veida izmantošanu, sekmējot sociālo attiecību harmonizāciju. [3] Mediācijas tiesiskā regulējuma mērķis un uzdevums ir nodrošināt vienotus mediācijas standartus, veicināt mediācijas pieejamību un informēt sabiedrību par mediācijas izmantošanas iespējām.

No 2015. gada 1. janvāra Latvijā ir ieviesta tiesas ieteikta mediācija, kas nodibina tiesas un mediācijas sasaisti, nosakot tiesneša pienākumu, skatot civiltiesiskos strīdus, kas saskaņā ar Civilprocesa likumu skatāmi prasības tiesvedības kārtībā, piedāvāt pusēm izmantot mediāciju strīda risināšanai:

- pēc lietas ierosināšanas – nosūtīt atbildētājam iesniegto prasības pieteikumu un paziņojot prasītājam par prasības pieteikuma no-

sūtīšanu atbildētājam, lūdzot paskaidrojuma sniegšanai noteiktajā termiņā paziņot tiesai, vai persona piekrīt izmantot mediāciju;

- sagatavojot lietu iztiesāšanai un sagatavošanas sēdē;
- lietas iztiesāšanas gaitā līdz tiek pabeigta lietas izskatīšana pēc būtības.

Gadījumā, kad puses piekrīt mediācijai lietas iztiesāšanas gaitā, tiesiskais regulējums paredz tiesas pienākumu atlikt lietas izskatīšanu. Tiesnesim jānosaka termiņu mediācijas izmantošanai, kas nav ilgāks par sešiem mēnešiem. Pušu pienākums ir iesniegt tiesā pierādījumus par mediācijas rezultātu ne vēlāk kā septiņas dienas pēc mediācijas izbeigšanas. Civilprocesa likums paredz daļēju valsts nodevas atmaksu, ja tiesvedības izbeigšanas pamats ir prasītāja atteikšanās no prasības, jo ir panākta vienošanās mediācijā. Mediācijas procesa rezultātu apliecina mediators izsniegts rakstveida apliecinājums.[4].

No 2014. gada augusta Latvijā uzsākās mediatoru sertificēšana, un no 2015. gada 1. janvāra darbu sāka sertificētu mediatoru institūts. Mediators ir pušu brīvi izraudzīta fiziskā persona, kura ir piekritusi vadīt mediāciju. Sertificēts mediators ir mediators, kurš normatīvajos aktos noteiktā kārtībā ir apguvis mediāciju un saņēmis sertifikātu, kas dod tiesības tikt iekļautam sertificētu mediatoru sarakstā. Mediators ir neitrāla un strīda risināšanā neieinteresēta persona, kas vada, mudina un atbalsta abas puses nonākt pie abpusēji izdevīga risinājuma. Mediatoram piemīt speciālas zināšanas konfliktu risināšanā. Mediāciju uzsāk, noslēdzot rakstveida līgumu ar mediatoru. Ikviens mediācijas procesa rezultātā panākta vienošanās, ja viena puse iesniegs tiesā apliecinājumu par mediācijas rezultātu, būs pamats tiesvedības izbeigšanai. Iesakot mediāciju, tiesnesis vai tiesa aicina puses izvēlēties mediatoru no sertificētu mediatoru saraksta. **Sertificētam mediatoram ir izvirzītas noteiktas prasības:** 25 gadu vecuma sasniegšana; nevainojama reputācija; valsts atzīta augstākā izglītība; valsts valodas prasme augstākajā līmenī; jāiziet apmācība mediatoru kursos; mediators sertificēts.

Savukārt par sertificētu mediatoru nevar būt persona, kura: nav sasniegusi 25 gadu vecumu; notiesāta par tīša nozieguma izdarīšanu, vai pret kuru izbeigts kriminālprocess par tīša

noziedzīga nodarījuma izdarīšanu uz nereabilitējoša pamata; ir aizdomās turētais vai apsūdzētais krimināllietā; saskaņā ar spriedumu nevar sniegt mediācijas pakalpojumus [5].

Sertificētu mediatoru sarakstu uztur Sertificētu mediatoru padome, un tas ir publiski pieejams.

Nevienam nevar piespiest apmeklēt mediācijas procesu, jo pretējā gadījumā tas būtu neefektīvs. Katra puse var atteikties piedalīties mediācijā, ja neuzskata to par efektīvu vai perspektīvu. Arī mediators var pārtraukt mediācijas procesu, ja uzskata, ka citi strīdu risināšanas veidi konkrētajā situācijā ir vairāk piemēroti. Paredzēts, ka mediācijas procesā var piedalīties gan fiziskas, gan juridiskas personas, kad radies strīds dažādās dzīves situācijās. Pastāv uzskats, ka mediācija visiem strīdiem un dzīves gadījumiem neder. Mediāciju nevajadzētu uzskatīt par zālēm visām kaitēm. Diemžēl var gadīties, ka pat ilgstošs mediācijas process pie vislabākā mediatora nedos gaidīto rezultātu. Tas var būt gan tāpēc, ka viens strīda dalībnieks nevēlas aktīvi līdzdarboties un sadarboties, gan tāpēc, ka pusēm ir pilnīgi pretējas intereses. Tiek uzskatīts, ka, lai izvēlētos mediāciju un rastu konflikta risinājumu, jābūt šādiem priekšnoteikumiem:

- jābūt idejām, kā strīdu atrisināt, un jābūt gatavam aktīvi līdzdarboties sava strīda risināšanā;
- jāgrib arī pēc strīda atrisināšanas saglabāt pēc iespējas draudzīgas vai lietišķas attiecības ar otru strīda dalībnieku;
- jāgrib panākt ātru risinājumu, nevis strīdēties gadiem ilgi;
- ir vēlēšanās ietaupīt naudas līdzekļus – ar tiesas procesu saistītus izdevumus;
- ir vēlēšanās atgūt psiholoģisko un emocionālo līdzsvaru [6].

Mediācijas procesā pusēm ir vienādas iespējas un tiesības. Mediators nevērtē, nedod padomus, nenostājas viena vai otra konflikta dalībnieka pusē. Mediators saglabā pilnīgu neitralitāti, dodot iespēju abām pusēm izteikt savu viedokli, uzklusot puses par konkrētā strīda tēmu.

Ar Latvijas Republikas Ministru kabineta 2009. gada 18. februāra rīkojumu Nr.121 tika izstrādāta koncepcija "Mediācijas ieviešana civiltiesisku strīdu risināšanā", kuras mērķis bija

izstrādāt priekšlikumus mediācijas kā patstāvīga civiltiesisku strīdu risināšanas veida attīstībai, civiltiesiskās tiesvedības un mediācijas sasaistes nodrošināšanai. Koncepcijā atspoguļotas mediācijas metodes:

- tīrā mediācija, kuru veic mediators ārpus tiesas procesa;
- tiesas atvasinātā mediācija, kuru veic mediators pēc pusēm saistoša vai nesaistoša tiesas ierosinājuma, tiesvedība uz mediācijas procesa laiku tiek apturēta;
- tiesas mediācija, kuru tiesas procesa ietvaros veic tiesas mediators – tiesnesis, tiesas darbinieks, cits subjekts, ja mediāciju veic tiesnesis, tam jābūt tiesnesim, kurš neskata attiecīgo lietu pēc būtības;
- integrētā mediācija ir, kad tiesa civiltiesvedības procesā mēģina rast iespēju pušu sadarbībai, izmantojot un savstarpēji kombinējot tiesvedības procesa un mediācijas procesa iezīmes. [7]

Latvijā labi attīstīts ir tīrās mediācijas modelis, kad mediācijas procesā piedalās puses un mediators. Mediators var tikties ar katru pusi atsevišķi, kā arī tikties ar abām pusēm kopā. Mediācijas process parasti sastāv no piecām stadijām:

- 1) mediators informē puses par procesa noteikumiem un kārtību, informē par mediācijas mērķi un savu lomu tajā, lūdz katras puses piekrišanu konkrētajam procesam;
- 2) puses viens pēc otra izstāsta savu viedokli par strīda būtību, mediators uzklauša katras puses versiju par situāciju, akceptē paustās emocijas un nomierina puses, ja vajadzīgs, konstatē katras puses bažas;
- 3) puses izklāsta savas vēlmes un vajadzības attiecībā uz strīda priekšmetu, mediators nosaka sarunu programmu, resumējot jomas, kurās puses ir vienprātis un kurās tām ir domstarpības, konsultējoties ar pusēm, mediators nosaka apspriežamos jautājumus;
- 4) puses izsaka priekšlikumus par to, kā strīdu būtu iespējams atrisināt, mediators kopā ar pusēm meklē idejas, lai palīdzētu pusēm apsvērt dažādus konkrētajā situācijā pieejamos risinājumus;
- 5) mediators palīdz pusēm tuvoties izlīgumam, izvērtējot rastās iespējas un izvēloties katrai pusei pieņemamāko risinājumu

un, visbeidzot, mediators palīdz pusēm noformēt viņu vienošanos vai nu mutiskā, vai rakstiskā formā.

Ja pusēm neizdodas panākt vienošanos, mediators rezumē konstatētos problēmjautājumus un panākto progresu. Puses drīkst ierosināt vai turpināt tiesvedību tiesā[8].

Izmantojot mediāciju, iespējams risināt dažādus civiltiesiskus strīdus, piemēram, ģimenes, mantojuma, komerciālas dabas, darba, saistību, īpašuma, īres un nomas strīdus. Informācija, kas iegūta mediācijā, vai ir ar to saistīta, ir konfidenciāla, un mediators pusei neizpauž otras puses sniegto informāciju, ja otra puse tam nav piekritusi. Mediatoru un mediācijas dalībniekus aizliegts nopratināt kā lieciniekus par faktiem, kas viņiem kļuvuši zināmi mediācijā[9].

Katrai strīdā iesaistītajai pusei ir tiesības izvēlēties mediāciju vai tiesāties. Tiesā: puses sacenšas; process ir atklāts; lēmumus pieņem tiesnesis; puses tiesnesi nevar izvēlēties; process var ilgt vairākus gadus; procesu reglamentē Civilprocesa likums; spriedums konfliktu bieži vien neatrisina; var piemērot tikai to, ko ļauj attiecīgā tiesību norma. Puses, izmantojot mediāciju, iegūst: tiek ietaupīti naudas līdzekļi; tiek ietaupīts laiks; tiek saglabātas savstarpējās labas vai lietīšķas attiecības, jo abas puses ir uzvarētājas; puses pašas pieņem lēmumu par sev izdevīgu strīda risinājumu; neformāls, uz abu pušu interesēm balstīts process; konfidencialitāte; abām pusēm pieņemama mediatora izvēle[10].

Mediācijas attīstība arī ES dalībvalstīs ir dažādās attīstības stadijās. Dažās ES dalībvalstīs attiecībā uz mediāciju pastāv visaptveroši tiesību akti vai procesuālie noteikumi, turpretī, citās – likumdevējas iestādes izrāda mazu interesi par mediācijas reglamentēšanu. Ir arī ES dalībvalstis ar stabilām mediācijas tradīcijām, kur galvenokārt paļaujas uz pašregulāciju. Tiesās nonāk arvien vairāk strīdu, tā rezultātā ne vien paildzinās laiks, kas nepieciešams strīda atrisināšanai, bet arī paaugstinās tiesāšanās izmaksas, kas sasniedz tādu līmeni, ka kļūst nesamērīgi lielas, salīdzinot ar pašu strīdu. Mediācija ir ātrāka un lētāka, nekā parasts tiesas process. Tas attiecināms uz ES dalībvalstīm, kur tiesu sistēmā uzkrājies daudz neizskatītu lietu un tiesas process vidēji ilgst vairākus gadus. Neraugoties uz mediācijas jomu un metožu da-

žādību ES dalībvalstīs, vērojama interese par šo strīdu risināšanas līdzekli kā alternatīvu tiesas nolēmumiem. Mediācijas izmantošana ES dalībvalstīs ir atkarīga no tās izmaksām. Mediācijas pieejamību noteikti veicina tas, ka dažās ES dalībvalstīs tā ir pieejama bez maksas, bez tā šīs izmaksas var segt ar juridiskās palīdzības sistēmas līdzekļiem. Atsevišķās ES dalībvalstīs pusēm jāmaksā jau par pirmo tikšanos, kurā informē par mediāciju. Lai praksē nodrošinātu puses ar informāciju par mediācijas procesa izmaksām, tiesās vajadzētu būt pieejamiem honorāru sarakstiem.

Somijas valdības un tiesu praktizējošie speciālisti apzinās un novērtē mediācijas priekšrocības. Somijas sociālo lietu ministrija ir atbildīga par mediācijas pārvaldību, vadību un uzraudzību krimināllietās un noteiktās civillietās. Provinču valsts veselības iestādēm jānodrošina mediācijas pakalpojumu pieejamība visās valsts daļās. Tiesas atvasinātos mediācijas pakalpojumus pārvalda apgabaltiesas. Apgabaltiesas var lemt par mediācijas uzsākšanu civiltiesiskos strīdos. Ar mediācijas palīdzību panāktie rezultāti parasti ir balstīti uz pieņemamo noteiktos apstākļos, nevis uz tiesību aktu piemērošanu. Mediāciju visbiežāk izmanto mazsvarīgākās civillietās. Patērētāju strīdus risina patērētāju konsultants un Patērētāju sūdzību izskatīšanas padome. Mediācijai krimināllietās ir paredzēta īpaša procedūra. Tiesas atvasinātās mediācijas priekšnoteikums ir lietas piemērotība mediācijai un tas, ka mediācija ir atbilstoša, ņemot vērā pušu prasības. Viena vai abas strīdā iesaistītās puses var iesniegt rakstisku pieteikumu pirms vērsšanās tiesā. Pieteikums jāiesniedz rakstveidā, norādot strīda priekšmetu un to, kā atšķiras pušu nostāja. Jāiesniedz pamatojums, kāpēc lieta ir piemērota mediācijai. Civillietas, kurās nav prasību par noziedzīga nodarījuma rezultātā radušos kaitējumu, pieļaujams risināt ar mediācijas palīdzību tikai tad, ja strīds ir mazsvarīgs, ņemot vērā lietas priekšmetu un izvirzītās prasības. To, kas normatīvajos aktos noteikts par samierināšanu krimināllietās, atbilstoši piemēro arī mediācijai civillietās.[11] Somijā nepilngadīgām personām piekrišana mediācijai jādod personīgi, un nepilngadīgas personas līdzdalībai mediācijā nepieciešama tās aizbildņa vai cita likumiskā pārstāvja piekrišana. Tiesībnespējīgi pieaugušie Somijā var piedalīties mediācijā, ja

viņi saprot lietas nozīmi un dod personīgu piekrišanu mediācijas procesam. Starpniecības iestādes Somijā saņem mediācijas pieprasījumus un mediācijas procesā sadarbojas ar dažādām citām iestādēm. Katra mediācijas lieta tiek uzticēta brīvprātīgam mediatoram, kuru izvēlas profesionāli, kas strādā starpniecības iestādē. Iestādes darbinieki vada un uzrauga mediatoru darbu. Somijā ir mediatoru ētikas valsts kodekss un mediatoru ētikas kodeksi attiecīgajās jomās, atbilstoši specializācijas jomām – mediatori ģimenes tiesību, medicīnas, celtniecības jomā. Somijas Valsts veselības un labklājības institūts mediatoriem organizē apmācības. Civiltiesiskajos strīdos mediācijas procesā katra puse apmaksā tikai savas izmaksas, un tai nav jāsedz oponenta izmaksas. Mediācija strīdos ir viens no tiesneša pamatuzdevumiem. Par tiesu mediāciju tiek iekasēta maksa, tāpat kā par visām citām lietām, ko izskata tiesa.[12]

Vācijā mediācija tiek uzskatīta par alternatīvu strīdu izšķiršanas procesu, kurā mediators strīdā iesaistītām pusēm palīdz panākt vienošanos. Mediācijas priekšrocības atzīst valsts institūcijās un juridisko profesiju pārstāvji. Vācijā pastāv vairākas organizācijas, kas piedāvā mediācijas pakalpojumus, kur vērojama zināma specializācija – ģimenes lietās, ekonomiskajos un darba jautājumos. Mediācija ir pieļaujama, ja likumā nav noteikts, ka attiecīgais strīds vai jautājums obligāti risināms tiesā. Visbiežāk mediācija tiek izmantota ģimenes un mantojuma lietās, kā arī komercietību jomā. 2012.gada 26.jūlijā Vācijā stājās spēkā Mediācijas likums, kurš attiecas uz jebkādu mediāciju, kas tiek veikta Vācijā, neatkarīgi no strīda veida un pušu dzīvesvietas. Mediācijas likumā mediatoriem un pusēm tiek sniegta plaša rīcības brīvība mediācijas īstenošanā. Saskaņā ar Mediācijas likumu, mediācija Vācijā ir strukturēts process, kurā puses ar mediatora vai vairāku mediatoru palīdzību brīvprātīgi un patstāvīgi cenšas atrisināt strīdu vienošanās ceļā. Mediatori ir neatkarīgas un objektīvas personas, kuras vada mediāciju starp pusēm, bez pilnvarām pieņemt lēmumu. Nav ieviesti detalizēti procesuāli noteikumi mediācijas veikšanai. Ir noteikts informācijas neizpaušanas pienākums mediatoriem un viņu palīgiem. Vācijas Civilprocesa likumā ir ieviesti stimuli brīvprātīgas strīdu izšķiršanas veicināšanai. Vācijā pusēm pirms prasības pieteikuma

iesniegšanas civiltiesā, jāsniedz informācija, vai tās ir mēģinājušas izšķirt strīdu, izmantojot mediāciju, vai, viņuprāt, pastāv šķēršļi šāda procesa veikšanai. Tiesa var ierosināt pusēm izmantot mediāciju, vai citu ārpusietas strīdu izšķiršanas procesu un, ja puses tam piekrīt, apstūrēt tiesas procesu. Nav paredzēts, ka mediācijas izmaksas pusēm varētu palīdzēt segt valsts. Vācijā nav paredzēti ierobežojumi mediatora profesijas veikšanai. Mediatoram ir patstāvīgi, izmantojot atbilstīgu apmācību, jānodrošina, ka viņam ir pienācīgas prasmes un pieredze, lai varētu pusēm profesionāli sniegt mediācijas pakalpojumu. Vācijas Mediācijas likumā noteiktas prasmes, kompetences un metodes, kuras jāapgūst personai, kura drīkst strādāt par mediatoru. Par mediācijas pakalpojumu ir jāmaksā, par maksājamo summu vienojas puses un privātais mediators. Nav noteikts cenrādis. Mediācijas ceļā panāktu vienošanos var izpildīt ar advokāta vai notāra palīdzību.[13]

Tikai atsevišķās ES dalībvalstīs ir pieejamas vienotas rekomendācijas par mediāciju ģimenes lietās, īpaši piemērošanai lietās ar starptautiskiem aspektiem. Šāda situācija neatvieglo jau tā sarežģītās attiecības, kurās nereti cieš bērna intereses. Ģimenes lietas ietver vecāku atbildību un saskarsmes tiesības, bērna aizsardzības pasākumus, bērna vai bijušo laulāto vai partneru uzturlīdzekļus, laulības šķiršanas sekas. Šādos gadījumos mediācija var radīt konstruktīvu gaisotni diskusijām un nodrošināt, ka vecāki viens pret otru izturas godīgi un ievēro arī bērna intereses. Mediācijā strīda puses lemj un vienojas, taču tām nav obligāti jāpanāk izlīgums, puses neatsakās no tiesībām ierosināt vai īstenot prāvu tiesā. Mediāciju var ielānot jebkurā abām pusēm pieņemamā laikā un vietā. Kā jau minēts, ne visās lietās var piemērot mediāciju. Izvērtējot lietas piemērotību mediācijai, uzmanība pievēršama iespējamiem apstākļiem, piemēram, vardarbībai ģimenē un tās pakāpei, narkotiku vai pārmērīgai alkohola lietošanai, kuru esamības konstatēšana nepieļauj mediāciju [14] ..

Lai gan mediāciju var sākt jebkurā brīdī, pastāv uzskats, ka ieteicams to uzsākt iespējami drīz, vēlams pirms tiesas procesa uzsākšanas. Mediācija ir rezultatīvs preventīvs instruments, ar ko var atrisināt problēmas, piemēram, saistībā ar bērna dzīvesvietas valsts maiņu vai no-

teikšanu, tādēļ mediācija ieteicama ikvienā pārrobežu ģimenes konflikta lietā, taču puses nedrīkst izmantot mediāciju kā iemeslu konflikta risināšanas atlikšanai. Mediācija nav piemērojama bērnu nolaušanās lietās, kur svarīgi rīkoties ātri. Dažādās valstīs labāko bērnu interešu atzīšana nacionālajos normatīvajos aktos ir dažāda. Svarīgi, lai mediācijai starptautiskā līmenī būtu pieejami vienoti novērtēšanas kritēriji bērnu labāko interešu noteikšanai. Būtiski ir tas, lai puses fiziski piedalītos mediācijā. Taču, mūsdienu saziņas līdzekļu – telefona, tiešsaistes videokonferences, tīmekļa kameru, izmantošana palīdz organizēt mediāciju, ja nav iespējama pušu fiziska klātbūtne. Starptautiskā mediācijas procesā svarīgi, lai mediators un puses saprot viens otru. Mediatoram starpkultūru mediācijas gadījumā varētu būt pietiekami prast vienas puses valodu un saprast otras puses valodu. Pusēm ir jāsaprot visi juridiskie termini. Mediatoram jāprot pušu valoda, jo pastāv psiholoģisks aspekts – trešās personas – tulka klātbūtne. Mediācijas procesā jāņem vērā arī pušu piederība konkrētai kultūrai un kultūru atšķirības [15].

Starptautiskās mediācijas izmaksas uzskatāmas par ievērojamām, tādēļ ir svarīga iespēja izmantot tehnoloģijas, par ko minēts iepriekš. Mediācijas izmaksām jābūt saprātīgām un atbilstošām izskatāmā strīda aspektiem. Katrai no strīda pusēm nodrošināma vienlīdzīga likuma priekšā, un finanses nevarētu kļūt par šķērslī mediācijas pakalpojuma saņemšanai. Jāsecina, ka, pat ja mediācija ir pieejama un sasniedzama, ne visiem tā ir pietiekami izprotama. Kā viens no galvenajiem šķēršļiem mediācijas attīstībai tiek uzskatīts izpratnes trūkums tiesnešu un citu tiesu sistēmas profesiju pārstāvju vidū un sabiedrībā kopumā. Jāņem vērā, ka sabiedrībā ir grūti lauzt pierasto paļaušanos uz tradicionālo tiesas procesu kā galveno strīdu risināšanas veidu. Tiesnešiem ir nozīmīga loma mierizlīguma kultūras veidošanā. Ir uzskats, ka tiesu praksē šim jautājumam netiek veltīta pienācīga uzmanība. Tiesas procesa laikā pušu samierināšana lielākoties tiek veikta formāli, pusēm netiek paskaidrots, kāds ieguvums tām varētu būt no savstarpējās piekāpšanās un

kompromisa meklēšanas. Tiesa, izskaidrojot lietas dalībniekiem viņu procesuālās tiesības un pienākumus, ne vienmēr piemin, ka puses ir tiesīgas izbeigt lietu ar izlīguma noslēgšanu, vai izmantot mediācijas pakalpojumu. Izlīgums uzskatāms par nozīmīgu civilprocesa institūtu, zināmā mērā par prasības tiesvedības mērķi, uz kuru vedināt ir tiesas pienākums. Tiesai pusēm ir jāpalīdz objektīvi apjaust savas intereses, izvērtēt tiesvedības procesa lietderību no juridiskā un arī no ekonomiskā viedokļa un pieņemt lēmumu attiecībā uz iespējamo vienošanās panākšanu izlīguma veidā.[16, 241 lpp.]

Mediācija ir viens no veidiem, kā pušu starpā panākt izlīgumu un Civilprocesa likumā ietverts tiesas pienākums veicināt pušu samierināšanos un izlīguma panākšanu. Jāsecina, ka tiesai tagad ir būtiska nozīme pušu stimulēšanā izdarīt piemērotākā un efektīvākā domstarpību risināšanas veida izvēli. Mediācijas kā strīdu risināšanas veida izmantošanas veicināšana atslogos tiesu sistēmu, mazinot tiesu pārslodzi. Piemēram, Vācijā tiesā izskatāmo lietu skaits, izmantojot tiesu mediāciju, samazinājies par 20 %. [17]

Latvijā mediācija attīstās kā patstāvīgs domstarpību risināšanas veids, starp tiesvedības procesu un mediāciju veidojas mijiedarbība, kas ļauj pusēm izvēlēties apmierinošāko strīda risināšanas veidu. Risināma problēma ir mediācijas procesa kvalitātes nodrošināšana, lai nepieļautu personu tiesību un tiesisko interešu aizskārumu. To var nodrošināt pastāvīgs mediācijas procesu monitorings. ES dalībvalstīs un Latvijā notiek apzināta un mērķtiecīga mediācijas vienotu kritēriju ieviešana un mediācijas procesa pilnveidošana. Ir atzīts, ka mediācijas lietderība ģimenes lietās ir ļoti nozīmīga. Atsevišķas valstis saskaras ar mediatoru apmācības problēmām, tādēļ no Eiropas Padomes tiek rekomendēts dibināt savstarpējus sakarus, veidot apmācību programmas arī mediatoru apmācītājiem. ES dalībvalstīm veicami pasākumi, lai likumdošanas ceļā veidotu izpratni par mediāciju, nosakot mediācijas principus, saturu un garantijas. Latvijā mediācija ir ieviesta un attīstās kā patstāvīgs domstarpību risināšanas veids, alternatīva tiesas procesam.

Izmantoto literatūras avotu saraksts

1. Pārskats par starpniecību ES. https://e-justice.europa.eu/content_eu_overview_on_mediation-63 ;
2. Mediācija LV. http://www.mediacija.lv/?Kas_ir_mediacija?;
3. Mediācijas likums. Latvijas Republikas likums. "Latvijas Vēstnesis", 108 (5168), 04.06.2014. http://likumi.lv/body_print.php?id=266651&version_date=18.06.2...;
4. Civilprocesa likums. Latvijas Republikas likums. "Latvijas Vēstnesis", 326/330 (1387/1391),03.11.1998. http://likumi.lv/body_print.php?id=50500&version_date=31.07.2 ;
5. Mediācijas likums. Latvijas Republikas likums. "Latvijas Vēstnesis", 108 (5168), 04.06.2014. http://likumi.lv/body_print.php?id=266651&version_date=18.06.2...;
6. Mediācija LV. http://www.mediacija.lv/?Kas_ir_mediacija?;
7. Latvijas Republikas Ministru kabineta 2009. gada 18. februāra rīkojums Nr.121 Par koncepciju "Mediācijas ieviešana civiltiesisku strīdu risināšanā", "Latvijas Vēstnesis", 29 (4015), 20.02.2009. http://likumi.lv/body_print.php?id=188058&version_date=18.02.2... ;
8. Mediācija LV. http://www.mediacija.lv/?Kas_ir_mediacija?;
9. Mediācijas likums. Latvijas Republikas likums. "Latvijas Vēstnesis", 108 (5168), 04.06.2014. http://likumi.lv/body_print.php?id=266651&version_date=18.06.2... ;
10. Mediācija LV. http://www.mediacija.lv/?Kas_ir_mediacija? ;
11. Starpniecība dalībvalstīs. https://e-justice.europa.eu/content_mediation_in_member_states-64. ;
12. Starpniecība dalībvalstīs. https://e-justice.europa.eu/content_mediation_in_member_states-64.;
13. Starpniecība dalībvalstīs. https://e-justice.europa.eu/content_mediation_in_member_states-64... ;
14. Mediācija pārrobežu ģimenes lietās. https://e-justice.europa.eu/content_crossborder_family_mediation-.
15. Pārrobežu mediācijas īpatnības. https://e-justice.europa.eu/content_particularities_of_crossborder_;
16. Civilprocesa likuma komentāri. Autoru kolektīvs prof. K.Torgāna vispārīgā zinātniskā redakcijā. Rīga: Tiesu nama aģentūra, 2006., - 241.lpp.;
17. Latvijas Republikas Ministru kabineta 2009. gada 18. februāra rīkojums Nr.121 Par koncepciju "Mediācijas ieviešana civiltiesisku strīdu risināšanā", "Latvijas Vēstnesis", 29 (4015), 20.02.2009. http://likumi.lv/body_print.php?id=188058&version_date=18.02.2...